

این جهان و آن جهان و درنهان
آشکارا در نهان و عیان
هم عیان و هم نهان پیدا تویی
هم درون گنبد خضرا تویی

درس روستا جلسه اول

مدرس : شهره پیرمحمدی

باسلام و احترام

دانشجویان عزیز پیشاپیش سال نو را خدمت شما و خانواده های محترمتان شادباش و تبریک عرض می کنم ، امیدوارم در تمام مراحل زندگی خود موفق و موید باشید .

دوستان عزیز از آنجا که لپ تاپ من مک هست و نرم افزارهای داخل کشور را نمی پذیرد از صدا گذاری معذورم

پرو صحبت های کلاس موضوع این جلسه بوم شناسی روستا است و این که چه فرقی بین روستا و ده وجود دارد و عوامل موثر در کالبد روستا شامل چه آیتم هایی می باشد .

• معماری سنتی روستایی ایران مجموعه ای بسیار متنوع است. بررسی علل و ریشه های این گوناگونی مستلزم مطالعات وسیع می باشد. این نوع از معماری مجموعه ی متنوعی از ابنیه و سکونت گاه ها را در بر می گیرد که سرزمین ایران با توجه به تنوع جغرافیایی، اقلیمی و گوناگونی فرهنگی در هر روستا ریخت ویژه ای دارد. گاهی خانه ها پراکنده و جدای از یکدیگر، گاه به هم تنیده می باشند. بام خانه ها نیز در جایی تیرپوش، در جای دیگر شیب دار و در بعضی مناطق دیگر گنبدی شکل و منحنی است

• در مطلب زیر به بررسی اصولی می پردازیم که در معماری غالب روستاهای ایران قابل مشاهده است؛ این اصول می توانند از نظر کمی و کیفی در تامل دیگری گسترش یابند.



عوامل موثر در شکل گیری کالبد روستا شامل موارد زیر می باشد

- نقش مسلط و جبری آب و هوا و شرایط اقلیمی
- مواد اولیه در محیط
- نظام اجتماعی
- صرفه جویی در شکل کلی سکونتگاه سنتی و بومی
- منظر عمومی
- مذهب

نکته : در توضیح موارد بالا باید بگم که

اکثر معماران و نیز انهایی که در مطالعات جغرافیایی انسانی اشتغال دارند به طور گسترده ای نقش مسلط و جبری اب و هوا و شرایط اقلیمی را در بوجود آمدن شکل کلی سکونتگاه پذیرفته و روی ان اصرار می ورزند. عده ای هم بر این باورند مواد اولیه ای که در محیط یافت میشوند نقش تعیین کننده ای در شکل کلی سکونتگاه دارند. عده ای نیز نظام اجتماعی را مد نظر قرار میدهند. عده ای نیز معتقدند که اقتصاد و صرفه جویی در شکل کلی سکونتاه سنتی و بومی نقش قاطع و تعیین کننده ای دارد لذا مسکن در این شرایط ساده ترین و محقر ترین و ابتدایی ترین صورت خود را دارد. عده ای بر این عقیده اند که منظر عمومی و چشم انداز نقش تعیین کننده ای روی شکل کلی سکونتگاه روستایی و مغماری ان دارد. درمقابل کلیه این عناصر و عوامل مادی که ملموس و مرئی هستند عامل دیگری نیز وجود دارد که بسیار پیچیده تر بوده و در ارتباط مستقیم با جهان معنوی است. این عامل مذهب است.

سوال : به چه جایی روستا گفته می شود :

در اقتصاد کشور ما روستا و روستایی همواره از چنان اهمیتی برخوردار بوده که میتولن گفت سرنوشت این کشور در هر دوره از تاریخ به سرنوشت روستا ها بستگی داشته است و چون اکثریت مردم در روستا زندگی می کردند روستاییان هم از لحاظ اجتماعی و سیاسی وزنه ای به حساب می آمدند و هم از لحاظ اقتصادی نقش تعیین کننده ای داشته اند.

تولیدات روستا تغذیه مردم را به عهده داشته و مازاد آن صادرات می شده است .

سیاست مدران وگردانندگان کشور نیز گاه و بیگاه به دهقانان روی می آورده و تمایلات و نیروهای آنها را وسیله تامین منافع خود قرار می دادند .

سوال : به چه جایی ده گفته می شود :

ده از قدیم ترین زمان یک واحد اجتماعی بوده اما امروزه لفظ (روستا) در طول زمان به معانی متفاوتی به کار رفته و تحولات چندی را پذیرفته است. برای مثال کلمه روستا از لحاظ لغوی به معنی زمین مزروعی و مسکونی خارج از شهر بوده و از لحاظ اصطلاحی شامل چند دهکده می شده که در مجاورت یکدیگر قرار داشته اند. ولی امروزه روستا و ده به طور مترادف به کار میروند و معنی یکسانی از هر دوی آنها استنباط می شود.

استفاده از مصالح بوم آورد

برای برپا کردن ساختمان در هر جا اصل بر این است که از مواد و مصالح ساختمانی که در طبیعت اطراف به وفور یافت می شود، استفاده گردد. در کنار هور و مرداب از نی و بردی، در حاشیه جنگل از چوب، در بیابانها از گل و در کوهستانها از سنگ بهره گیری می شود.

نکته : وقتی مصالح ساختمان بومی بوده و نیروی کار سازنده ساختمان نیز افراد خانواده و همسایگان باشد، ارزان تمام شدن ساختمان نتیجه منطقی آن است

• نقش فعال خانواده در ساختمان سازی روستا به چه صورت می باشد:

در روستاها، خانه ها اغلب به دست اعضای خانواده ساخته می شود. گاهی اوقات همسایه ها و خویشاوندان نیز موقتاً به همکاری خوانده می شوند و دست به دست یکدیگر می دهند تا خانه را برپا کنند. اما اگر اجرای کار پیچیده باشد، برای اجرای قسمتی از ساختمان، مثلاً پوشش ضربی اتاق ها از استادکار کمک گرفته می شود.

• شناخت خواص مواد و مصالح ساختمانی

این ویژگی پشته‌پشته نقش مثبت و استقلال نسبی روستاییان در ساختمان سازی دهات است. مشاهدات و بررسی های مکرر، نشان می دهد که روستاییان در مورد قابلیت مواد بومی شناخت دقیقی دارند. بریدن نی از مرداب زمان خاصی دارد و کاربرد آن در بنا نیز چنین است. معرفت روستاییان از طریق انباشت تجربه نسل های متعدد به ابعاد و اندازه های مناسب برای اجزای ساختمان نیز تسری یافته است. فاصله تیرهای سقف با یکدیگر و رابطه آن با قطر تیر چوبی، کلفتی دیوار، جرز و امثال آن نیز در زمره آگاهی روستاییان از خواص مصالح است. وجه دیگر این شناخت کاربرد به جای هر مصالح در بنا می باشد. سنگ را در مجاورت زمین، گل را در جای خشک، کاه را به عنوان عنصر کششی مخلوط با گل و امثال آن به کار می برند.

• سهولت تعمیر و نگهداری

تعمیر یا تعویض کاهگل بام، کولش بام شیب دار و یا تعمیر قسمت های فرسوده دیوار گلی که در مجاورت رطوبت سطحی قرار دارد و از رطوبت بالارونده صدمه دیده است، به سهولت انجام می شود. با استفاده از قدری گل یا کاهگل نه تنها مواد و مصالح لازم برای تعمیر بنا در دسترس است، بلکه کار تعمیر نیز توسط اعضا خانواده و یا افراد بومی به سهولت انجام می گیرد.

• سرپناه ارزان

وقتی مصالح ساختمان بومی بوده و نیروی کار سازنده ساختمان نیز افراد خانواده و همسایگان باشد، ارزان تمام شدن ساختمان نتیجه منطقی آن است. خیلی از مواقع در و پنجره را به ناچار از کارگاه مربوطه در خارج یا داخل ده خریداری می کنند.

سادگی و پرهیز از بیهودگی

• اگر چه روستاها نیز در معرض هجوم نقشه های اصطلاحا شهری که مطابقتی با زندگی سنتی روستایی ندارند، قرار گرفته اند؛ ولی اساسا خانه روستایی ساده است. این سادگی در طرح خانه و ترکیب فضاهای خانه وجود دارد. شکل کلی خانه ی روستایی همانند طبیعت اطراف آن ساده است. هر چند در یک جا منظور از خانه چند اطاق جدای از هم می باشد، مانند خوزستان و در جای دیگر مجموعه ی فضاها به یکدیگر چسبیده اند و دسترسی از درون دارند، مثل روستاهای خداوند و زنجان .

معماری روستا به گونه ای است که به راحتی خود را با این شرایط ویژه همساز می کند. قابلیت انعطاف پذیری تنها در فرم ها و اشکال نیست، بلکه در نحوه ترکیب فضاها، اندازه، هندسه و... حضور پیدا می کند .

• مردم‌واری (تناسبات انسانی)

اندازه فضا در خانه های روستایی متناسب با ابعاد انسانی است. انعطاف انسان روستایی زیاد است. به همین خاطر ممکن است پله های ظاهرا غیرمتعارف شهر، در ده نیز دیده شود یا ارتفاع در طویله برای صاحب خانه کوتاه باشد و برای هر بار ورود به آن ناچار به دولا شدن باشد. اجزاء خانه مثل پلکان، ایوان، تنورخانه و غیره فقط در حداقل اندازه لازم با کارکرد خود شکل می گیرند که از تکلف، افزونی ابعاد، اندازه ها و تلقین ابهت کاذب خودداری می شود.

• انعطاف پذیری و خلاقیت

در خیلی از روستاها، واحدهای ساختمانی یا خانه ها ضمن داشتن مشابهت های زیاد شبیه به هم نیستند. فرق خانه ها گاه در موقعیت زمین و یا اندازه آن است. گاهی شکل زمین ها، گاه شیب و ناهمواری های آنها متفاوت می باشد. معماری روستا به گونه ای است که به راحتی خود را با این شرایط ویژه همساز می کند. قابلیت انعطاف پذیری تنها در فرم ها و اشکال نیست، بلکه در نحوه ترکیب فضاها، اندازه، هندسه و... حضور پیدا می کند. راه یابی برای موارد خاص، یافتن پاسخ برای نیازهای خانواده در شرایط ویژه در تمامی سطوح و مراحل از فراهم آوردن مصالح تا آماده سازی آن تا طرح و ساخت بنا همگی گویای میزان بالای خلاقیت است.

زیبایی فطری

اگر ادعا کنیم که در نگاه بیننده منظر همه روستاها یا همه چشم اندازهای آن ها زیبا است، سخن به گزاف گفته نشده است. در جاهایی کار طرح و ساخت روستا از چنین ویژگی هایی برخوردار است، بیننده خارجی را که عوام باشند یا متخصص به تحسین و ا می دارد. چمٹل ابیانه و ماسوله. دلیلی ندارد آن دستی که با زدن هزاران گره طرحی رنگین را به صورت فرش و گلیم می بافد، در برخورد با فضا و پدیده سه بعدی معماری و ا بماند. سلیقه، ذوق فطری و ناآلوده روستایی در بسیاری از مواقع در معماری بومی و سنتی دهات ایران تجلی می یابد.

باید عنوان کنم

غالباً انتظار نمی رود که معماری به ظاهر نا بسامان دهات دارای هندسه خاصی باشد. باید اذعان کنم که این وجه از معماری روستایی ایران نیاز به تامل بیشتری دارد. با این حال بعضی نشانه ها در دست است که نوعی هندسه در معماری خانه روستایی یا دیگر بناهای آن رعایت می شود. مدولاسیون که در شمال به گونه ای است و گاه به "تبردم" از آن تعبیر می گردد و با آنچه در ناحیه بیابانی است، متفاوت می باشد.